

LẠM BÀN VỀ CÁI NGU THỨ BA

Nguyễn Trường Khánh^(*)

*“Trên đời có bốn cái ngu
Làm mai, lãnh nợ, gác cu, cầm châu”*
Ông bà xưa từng đúc kết bốn cái ngu như vậy.

Ảnh con chim gáy (Tức cu cườm)

Về cái ngu gác cu nói trên, một “nhà gác cu” chuyên nghiệp biện minh:

“...Người ta thích gác cu không chỉ vì thịt cu ngon hay vì dụng ý nào khác mà vì mê khúc nhạc của loài cu, loại phi cầm được quý mến vì đã mang lại cho họ niềm vui bất tận... Một thú vui tao nhã!”

Trước khi nghiên cứu xem niềm vui lớn ấy ra sao, chúng ta thử tìm hiểu về thế giới loài cu, rồi quá trình đi gác cu thế nào mà khiến người thực hiện mê mẩn đến như thế, dù họ luôn bị người đời cho đó là một trong 4 cái ngu trên đời.

Thế giới loài chim cu:

Cu là loài chim cùng họ với bồ câu nhưng nhỏ con hơn, màu lông cũng khác. Cu ăn lúa hạt, ngoài ra còn bổ sung thêm đất nên còn được gọi là “cu đất”¹ (Thỏ cắp).

Người ta chia làm 2 loại theo màu lông: Cu gạch và cu cườm. Cu gạch có màu lông nâu đỏ giống như màu gạch nung (còn gọi là cu ngói). Loài này không biết gáy, người ta bắt chỉ để ăn hoặc bán thịt. Còn cu cườm (được gọi là chim gáy) vì có giọng gáy rất hay. Bộ lông quanh cổ có hoa văn hình hạt đen, viền trắng giống như

(*) Hội KHLS Thanh Bình-Đồng Tháp. Email: khangnt52@gmail.com

¹ Giống như loài heo (lợn) cũng thích ăn đất. Có lẽ đây là loại “thực phẩm chức năng” để bổ sung chất sắt cho cơ thể?

vòng cườm (đồ trang sức của phụ nữ). Khi cu gáy, lông cổ phồng lên, lông cườm dựng đứng trông rất đẹp! Những người bỏ công sức để gác loài cu này mới là đối tượng bị chỉ trích trong câu ca dao!²

Mùa khô, mỗi cặp (vợ-chồng) cu thường chiếm cứ cho mình một giang sơn riêng và ra sức bảo vệ. Khi có kẻ lạ mặt xuất hiện thì quyết tâm đánh đuổi cho bằng được! Người ta nói “con gà ghét nhau tiếng gáy”, loài cu cũng vậy! Có khi đánh nhau sanh tử cũng vì tiếng gáy. Lợi dụng đặc tính hiếu chiến này người ta chọn cu trống có giọng gáy thật hay (như để khiêu khích đối thủ) để làm “cu môi”, có chức năng dẫn dụ “cu bổi” (cu thiên nhiên) sa vào bẫy rập.

Mùa nước giụt khô, lúa chín đầy đồng, cu rất no môi nên rất sung mãn bắt cặp. “Nàng” ưng thuận sẽ mọp xuống hiến dâng. Sau khi thỏa mãn, chúng xòe cánh, vẫy đuôi, nháy nhót, mồm luôn hót “gù gù” tỏ vẻ rất hạnh phúc!

Ở đồng bằng sông Cửu Long lúa mùa thường chín khoảng nửa sau tháng chạp nên có câu: “Cu kêu ba tiếng cu kêu/ Mau mau tới Tết dựng nêu ăn chè”. Không chỉ ở miền tây mà ở rừng miền đông cũng có chim cu: “Tiếng cu gù hoàng hôn lòng vẫn nhớ/ Suối mùa khô thềm nuốt giọt voi đầy...” (Ung Ngọc Trí-Khởi đầu thơ).

Sau mùa ân ái, chúng xây tổ, bay tới đâu hót vang tới đó như vui sướng vì sắp được làm cha mẹ! Đây là sự vô tư nhưng vô tình làm tín hiệu để các thợ săn lần theo đánh bẫy!

Một số tài liệu nói loài cu có tuổi thọ đến mấy mươi năm. Những con già dặn “khôn như người” không thể bẫy được (người ta gọi là “cu cừ”³) với ý nghĩa cừ khôi, lão luyện. Muốn bắt loài cu này phải dùng lưới đánh lúc ngủ nhưng phải kỳ công lắm mới bắt được! (Sẽ nói ở phần sau)

Bắt chim cu thịt

Cu thường đi ăn từng bầy rất đông, Khi phát hiện chỗ lúa mới sạ thì chúng sẽ sà xuống cả bầy để ăn lúa giống. Từ đặc tính này, dân nghề làm lưới hai cánh, mỗi cánh dài 6 mét, ngang 3 mét, kết vào 2 cây ngáng bằng tầm vông thành tay lưới giụt cu mùa. Khi cu đồng sà xuống ăn lúa, họ giụt nhanh sợi dây dọi đã gài sẵn, lưới chụp xuống tóm gọn đàn cu (hầu hết là cu giống). Tất nhiên, cũng có con thoát khỏi bẫy lưới mới còn duy trì nòi giống. Chủ ruộng sạ thềm cám ơn người đánh bắt vì đã giúp ruộng họ ít thiệt hại! Như vậy dân bẫy cu thịt như bạn nhà nông!

Thịt cu là món đặc sản, quý hiếm ở các nhà hàng qua nhiều món được chế biến: hon nước dừa, nấu đậu, ra gu,... tuyệt nhất là món “rô ti” (chiên nguyên con với bơ). Đơn giản nhất mà cũng rất ngon là món nướng trên than hồng sau khi đã ướp gia vị. Thịt cu nướng bốc mùi thơm, dân nhậu nói môi này nhậu không biết say nên tốn rất nhiều rượu, bia!

Bắt chim cu nuôi:

Cách này chỉ để bắt cu rừng về nuôi để thưởng thức tiếng hót. Một con cu có tiếng gáy hay, gáy liên tục sẽ có giá rất đắt .

² Ngoài ra, đôi khi còn bắt gặp loài cu trắng như bò câu nhưng rất hiếm!

³ Cu tròng sống lâu năm, có nhiều kinh nghiệm chiến đấu và o mái

- Dùng con mái xinh đẹp để nhử cu trống (đây gọi là mỹ nhân kè!): Lấy mù cây lâm vò chế biến thành một loại keo đặc biệt (vì mù thường không dính được chân chim cu do chân chúng có màng phấn). Thoa keo lên một đoạn cành cây rồi đặt lồng nhỏ đựng cu mái ở giữa đoạn nhánh đã thoa keo. Cu trống bay đến đậu lên nhánh cây để ve vãn sẽ bị dính chân vào keo, vẫy vùng cách nào cũng không thoát ra được...

- Giăng lưới bắt cu ngủ: Sau khi theo dõi biết được chỗ cu thường về ngủ, người ta bằm đèn rọi ngay vào mặt làm chói mắt. Dùng cây sào đập ào ạt phía sau lưng. Hấn tán loạn phóng nhanh ngay vào miệng lưới (con nào may mắn bay thẳng lên không trung thì thoát!). Hai cây ngang khép lại để bắt cu cù.

- Đặt lò: cũng như các loài động vật khác, cu rất ham con (vì huyết thống), khi phát hiện ổ cu vừa mới nở không lâu, họ dùng cái lò (công cụ đặt tôm và cá sặt) bắt con nó bỏ vô lò đem treo ở kệ bên ổ cũ... Nghe tiếng kêu đói của đàn con, chúng tha mỗi bay vào lò để mớm cho con ăn. Mấy ngày đầu, cái lò không cài hom để cu cha, mẹ ra vào tự do mớm mỗi cho con. Sau vài ngày đã quen, cu bố mẹ vào mớm cho con xong không thể thoát ra được vì cái lò người ta đã cài hom (cách này gọi là “phụ tử kè”).

Những cách vừa kể trên thì rất bình thường. Hấp dẫn và hồi hộp nhất mà câu ca dao muốn đề cập đến như một sự đam mê là “gác cu” bằng bẫy lồng (từ chuyên môn gọi là “cái lục”) với con cu mỗi tinh ranh, quý huyết. Đây mới đích thực là cái “đệ tam ngu”.

Lựa chim cu bồi làm mồi

Lựa chim cu bồi làm con mồi rất quan trọng. Có mấy chú ý:

- Lựa lối chiêu (giọng gáy): tiêu chí hàng đầu để chọn cu mồi là chim phải túc thúc (kêu liên tục) nhất là phải “bo quạu” (như chửi mắng luôn mồm làm con bồi sôi gan đâm vào đánh và mắc bẫy!). Đây có thể coi như một đòn “chiến tranh tâm lý”!

- Lựa mồi qua hình dáng: Cu bồi tốt phải có hình bắp chuối, ngực nở nang, đuôi vót, chân thấp, lông phủ gót, cổ vắn, móng quy, mỏ chim sâu... Bộ cườm đóng gân tới ót.

Chọn bồi xong, nuôi khoảng một năm thì “phát mồi” (thành chim mồi). Cá biệt có con chỉ vài tháng đã phát mồi thành thạo.

- Quá trình từ bồi thành mồi: Lúc đầu bồi chỉ gáy vài lần trong ngày. Khi thành mồi nó gáy suốt ngày nghe rộn rã cả xóm như khúc nhạc đồng quê sống động! Lúc này bộ lông nó trở rất đẹp, mắt đỏ ngầu, ít đứng trên cầu mà luôn nhảy xuống sàn (gọi là “sa cầu”) và hay nhip cánh (gọi là “đâm phách”). Động tác này có tác dụng chọc tức con bồi để dẫn dụ vào bẫy.

Sau đó, còn luyện thêm cho nó biết cong đầu, phòn cổ, bo say sưa theo sự điều khiển của chủ.

- Cách tập mồi: Khi con mồi đã sa cầu, đem lồng máng ngoài vườn kín đáo cho sống lại đời thiên nhiên, hoang dã. Sau khi quen vườn nó sẽ gáy lại như lúc ở trong nhà. Sau đó tập sang lồng qua lục (tức cái bẫy) nhiều lần cho quen. Sau, đem lục treo ngoài vườn để tập gác. Khi thuần thục sẽ được mang đi gác thật sự.

Một trận đụng độ điển hình

Tìm nơi gần chỗ vợ chồng cu đang sinh hoạt hằng ngày để đặt bẫy (lục). Đặt bẫy xong con mồi đứng yên trong lục khoảng vài giây sẽ bắt đầu cất lên tiếng chiêu (gáy) lai rai... Sau đó gáy xôm lên như muốn tung hoành chốn không người, con bổi đang âu yếm vợ gần đó nghe tiếng lạ, “con háo chiến chống xâm lăng” nổi dậy. Nó bay vút lên không rồi lượn vòng, cố tình tìm kiếm kẻ xâm nhập lãnh thổ, nó luôn mồm gáy vang với giọng răn đe, chủ và khách đều lên tiếng làm khu vườn náo động. Người gác cu ngồi yên trong lùm theo dõi từng động tác của con mồi và con bổi. Một bên khiêu khích thách thức. Một bên mắng chửi, hăm dọa. Đích thực là một màn tâm lý chiến! Ông kể: “Giữa màn cụp lạc này, bầu vũ trụ như thu hẹp, để dành riêng cho khách ghiền gác cu thưởng thức say sưa hai con vật thi tài, cơ hồ như quên hết việc đời!... Nghe kể, xưa kia có người mê gác cu như lúc này mà cộp chộp không hay là vậy đó!...”. Hóa ra “người rình cu không hay cộp rình người”.

Con mồi và con bổi đấu khẩu nhau nhiều hiệp rất gây căng, (người rình nghe cũng đã lỏ tai!) cứ như thế chẳng ai chịu nhường ai!...

Một lúc sau, con bổi nổi nóng lên tột độ. Nó muốn phá banh cái lục để giết con mồi đáng ghét... cuối cùng, không kiềm chế được nữa, nó vùng lên bám chân nhúng mạnh lên câu lục để hạ kẻ thù... Vành lục sập mạnh nghe cái chát, tùm gọn con mồi vào rọ vô phương vùng vẫy!

“Ghét nhau vì tiếng gáy”, quá tức giận cộng với đặc tính hiếu chiến mà phải sa vào bẫy rập nên “cái thời oanh liệt” từ nay vĩnh viễn không còn nữa!

Đoạn cuối một màn gác cu “kinh điển” là như vậy! Cảm giác của người chơi (người đi gác cu) thăng hoa đỉnh cao như thế đó nên mới khiến cho người ta đam ghiền!

Xưa nay, việc nuôi chim gáy để thưởng thức khúc nhạc thiên nhiên, hoang dã như một thú vui trong cuộc sống. Còn món thịt cu, sau khi chế biến sẽ trở thành một món ngon độc đáo, không có loại thịt nào sánh được!. Từ yêu cầu đó, nghề gác cu được phát sinh nhằm cung cấp “máy hát” và thực phẩm cho xã hội.

Tất nhiên nghề nào cũng cần phải đầu tư (thì giờ, công sức và cả tiền bạc nữa!...). Nếu người chơi thật sự rảnh rỗi, có kinh nghiệm chuyên môn thì cứ chơi thoải mái, bỏ ngoài tai những phê phán, đả kích của dân “ngoại đạo”! Khi thu hoạch được nhiều “hàng”, nếu đem bán sẽ được nhiều tiền (giá cu thịt rất đắt, chim gáy còn đắt hơn, được chọn làm cu mồi thì giá càng cao gấp bội!). Nếu làm thịt để cải thiện bữa ăn gia đình hoặc đãi khách quý thì chắc chắn thực khách sẽ khen ngợi không tiếc lời!

Cũng như bao nhiêu nghề khác, nghề gác cu cũng có rủi ro (đã nói ở phần trên, như những tai nạn nghề nghiệp) nhưng có sao đâu vì... chẳng ai hay biết gì cả nên “huề cả làng”!

Đến ngày nay, nghề bẫy cu để bán thịt và bán chim gáy vẫn còn. Vì vậy các chợ chim vẫn còn nhiều hàng phục vụ. Khu bán chim cu thường vang lên tiếng cu

gáy rất rộn rã, vui tai! Kỹ thuật đánh bắt bây giờ đơn giản nhưng tiên tiến hơn xưa. Người ta dùng máy thu thanh để phát tiếng kêu liên tục nhằm dẫn dụ cu ngoài thiên nhiên mà không cần cu mồi nữa!...

Mặt khác, nông thôn ngày nay, sau nhiều năm xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư thì các tập quán lạc hậu trong cuộc sống từng bước không còn nữa../.